

17. MIKULSKI J. (Kraków). Próba charakterystyki zoogeograficznej jętek (Ephemeroptera) fauny Polski.

Essai de la classification zoogéographique des Ephéméroptères de Pologne.

Celem referatu niniejszego jest zestawienie i uporządkowanie dotychczasowych wyników badań nad jętkami i próba wyciągnięcia ogólnych wniosków zoogeograficznych. Wnioski te, rzecz prosta, mogą w przyszłości ulec zmianie. Powodem tego jest to, że badania jętek w Polsce nie są bynajmniej ukończone; wszelkie zatem wnioski należy uważać za tymczasowe i pomocnicze.

Dotychczasowe badania jętek w Polsce dotyczyły głównie Małopolski i Kresów Wschodnich. Dokładniej zbadane zostały przez Dziędzielwicza Karpaty Wschodnie. Jednakże w stosunku do tych badań musimy mieć pewne zastrzeżenia: 1. uwzględnianie wyłącznie postaci dojrzałych (imagines) obniża wartość ich pod względem ekologicznym, 2. wiele oznaczeń tego autora, zwłaszcza z jego lat ostatnich, jest błędnych. Nie przynosi to bynajmniej ujmy zasługom tego badacza, gdy weźmiemy pod uwagę jego pionierską pracę w latach, gdy systematyka jętek dopiero się kształtowała. W Karpatach Zachodnich ściślej-
sze dane znane są z doliny Popradu. Obecnie opracowywane są okolice Wilna. Prócz tego znamy mniej lub więcej powiązane z sobą fragmenty danych z Podola, Wołynia, Polesia, Suwalszczyzny i okolic Warszawy. Natomiast cała środkowa i zachodnio-północna Polska jest nietknięta. Także nie posiadamy dokładnych danych fenologicznych.

Biorąc pod uwagę rozmieszczenie i znaczenie zoogeograficzne jętek, musimy sobie zdać sprawę, że wyraźne różnice faunistyczne występują dopiero w odniesieniu do wyższych jednostek

zoogeograficznych. Na terenie takim, jak Polska, większą uwagę należy zwracać na stronę ekologiczną rozmieszczenia. Przede wszystkim należy poddać analizie biologię stadjów larwalnych.

Stosownie do trybu życia rozróżniamy 4 typy morfologiczne larw: płaskie, pływające, łązące i grzebiące. W różnych warunkach i różnych okolicach spostrzegamy różne stosunki ilościowe tych typów.

W związku z rzeźbą ziem polskich da się wyróżnić 3 elementy w faunie jętek: górski, niżowy i mieszany (ubikwistyczny). Przeważa element górski. W ogólnej liczbie (62 gat.) zajmuje on około 40%. Drugie miejsce zajmuje element niżowy: około 32%. Element mieszany najmniej liczny zajmuje resztę, czyli 28%. Gdy weźmiemy pod uwagę rozmieszczenie poziome, to przekonamy się, że różnice faunistyczne wystąpią przy porównywaniu 2 lub więcej dorzeczy. W związku z tem wyróżniamy gatunki 1-o i wielodorzeczowe. Gatunków jednodorzeczowych mamy 29. Z nich na Wisłę przypada 15, na Dniestr 9, na Prypeć 2, a na Niemen 3. Można też zanalizować rozmieszczenie ilościowe typów larw w elementach. W górskim przewaga larw płaskich jest widoczna, grzebiących brak całkiem, a resztę zajmują łązące i pływające. W elemencie niżowym mamy na równi reprezentowane larwy grzebiące i łązące, najwięcej pływających, a najmniej płaskich. W el. mieszanym spotykamy mało grzebiących, trochę więcej płaskich, a najwięcej pływających. W związku z rzeźbą pionową poszczególnych dorzeczy rozmieszczenie w nich typów larw jest charakterystyczne. W dorz. Wisły i Dniestru przeważają larwy płaskie, Prypeci i Niemna pływające. Podobnie rzecz przedstawia się z elementami. Górski przeważa w dorzeczy Wisły i Dniestru, w Prypeci brak go, a w dorz. Niemna dwa zagadkowe stanowiska nie przemawiają za jego obecnością. Element niżowy liczny jest w dorz. Prypeci, Niemna i Wisły, najsłabiej zaś występuje w Dniestrze. Element mieszany najsilniejszy jest w Niemnie, najsłabszy jest w Wiśle. W każdym dorzeczy można wynaleźć charakterystyczne gatunki. Np. dla Wisły: *Rhitrogena aurantiaca* Burm., *Siphonurus armatus* Eat., *Torleya major* Klap., dla Dniestru: *Ephemera glaucops* Pict., *Choroterpes picteti* Eat., *Chitonophora mucronata* Bengtss., dla Prypeci: *Ephemera lineata* Eat., *Heptagenia affinis* Eat., i dla Niemna: *Ephemerella notata* Eat.

Na tle fauny jętek Europy niektóre gatunki polskie zasługują na uwagę. *Ameletus inopinatus* Eat., rozmieszczony w łańcuchach gór (u nas Tatry, Czarnohora), o które oparł się łądolód, jest bezsprzecznie elementem arktycznym, występującym obecnie także w Laponji; podobnież wyspowo występująca w Czarnohorze *Chitonophora mucronata*. Forma alpejska *Ecdyonurus helveticus* Eat. zajmuje prócz typowych także stanowiska reliktowe w Ojcowie i Beskidzie Śląskim. Fauna polska posiada też endemity, jak *Baëtis carpathica* Mort. i *Rhitrogena gorgonica* Klap. Zagadkowym jest występowanie w górnej Warcie gatunku północno-amerykańskiego, *Ephemerella excrucians* Walsh. Na terenie Polski wiele gatunków środkowoeuropejskich zatrzymuje się (*Ecdyonuridae*, *Choroterpes*, *Ephemerella ignita*). Wiele już nawet do Polski nie wkracza, jak *Siphonurus lacustris*. Tylko około 30% gatunków polskich jest wspólnych z Rosją.

Z punktu widzenia ekologii ciekawym jest fakt, że gatunki, żyjące w Europie środkowej w górach lub na pogórzu, u nas stanowią element niżowy. Pozostaje to z pewnością w związku z bardziej kontynentalnym klimatem naszego niżu. Kres północny osiągają u nas gatunki południowe, jak *Rhitrogena germanica* Eat., a południowy nordyczne, jak *Ephemerella notata* Eat. W każdym razie faunę jętek Polski musimy uznać jako przejściową do Europy wschodniej.